

www.psikeart.com

psikeart

Yabancılaşmak mı, delirmek mi?
ŞAHAP ERKOÇ, FATİH ARTVİNLİ

Homo Unplugged
HAKAN KIZILTAN

**Öldürmeyen
yabancılaşma çürütür**
M. CENGİZ GÜLEÇ

**Ben Camus'nün
yabancıyıyım**
MURAT KEMALOĞLU

**Yeryüzünü fark etmekten
vazgeçmek**
ÖMER MADRA

Karınçalanmış zihinler
ERCAN YAŞA

Beni bağrına bas
MELTEM YAKIN ÜLDES

Yabancılaştıran sanal mekânlar
ALİ ALIŞIR

Şair yabancılaşması
HAYDAR ERGÜLEN

yabancılaşma

EYLÜL - EKİM
ISSN 1306-70450-1

Genç Kafka'nın öyküsü

Yabancılaşma, ergenlerin büyük çoğunluğunun kısa ya da uzun, az veya çok, farkına vararak ya da varmadan yaşadığı, intiharlarda uç noktasını bulan sorgulama sürecinin ana temasıdır. (...) Bazı ergenler ana babalarına karşı hissettiği yabancılaşma düzeyi o kadar ileri gidebilir ki zaman zaman "kendilerinin evlatlık alınmış olabileceği" kuşkusuna kapılırlar. Yabancılaşma durumu, alışılmış olana yabancı gözle yeniden bakmaktır.

“Yabancılaşma” sözcüğü aklımıza ilk Kafka’yı getirir. Yabancılaşmayı duvardaki böcek gibi hissetmekten daha iyi tanımlayacak bir durum hayal etmek zordur. Çağdaş Japon yazarı Haruki Murakami de böyle düşünmüş olmalı ki bir ergenin anlam arama sürecini etkileyici bir biçimde betimleyen romanına “Sahilde Kafka” adını vermiş.

Murakami’nin “Sahilde Kafka” adlı romanı, romanın hiçbir zaman gerçek adını bilmediğimiz, kendisine Kafka adını veren 15 yaşındaki kahramanı ile onun soğuk ve mantıklı kendiliği, “karga adındaki oğlan” arasındaki konuşma ile başlar. “Karga adındaki oğlan”, evden kaçmaya hazırlanan Kafka’ya “yeryüzündeki en güçlü 15 yaş sen olmalısın” der; “ancak böyle varlığını sürdürebilirsin; ama bunu yapabilmek için önce güçlü olmanın ne demek olduğunu çözebilmen gerek!”; ve Kafka’ya sürekli yön değiştiren bir kum fırtınasının içinden belki de kanlar içinde kalarak geçmeyi başarması gerektiğini, başardığında ise artık başka birisi olacağını söyler. 15 yaşındaki Kafka Tamura’nın varlık ve yokluğun sınırlarındaki karanlık ormanlara kadar gidişini; cinselliğini keşfetmesini, korkusunu yenerek kendi geçmişiyi yüzleşmesini, kendisini terk ederek “ruhsuz bir kara karga” gibi bırakan annesini bağışlamasını; ulaşılmazlığı ile kendisini yapayalnız bırakan babasına

öldürücü öfkesini kusmasını anlatır Kafka’nın öyküsü. Bütün bunların sonunda kahramanımız yaşamı ve kendisi ile bütünleşebilecektir.

Kafka Tamura’nın öyküsü bir ergenin nasıl ve neden hem kendine hem de dünyaya yabancılaştığını ve yaşamın anlamını bulmak için geçirmesi gereken içsel yolculuğu anlatan gerçek ya da hayal milyonlarca öyküden birisidir. Ergenlik dönemi bütün ergenler için değilse de ergenlerin yaklaşık üçte biri için fırtına ve stres dönemidir ve bazen bu fırtına, dışarıya da depresyon, intihar girişimi, madde kullanımı ya da suça yönelik davranışlar şeklinde yansır. Bir diğer grup ise dışarıdan fark edilmeyen “sessiz fırtına” olarak tanımlanan biçimde çeşitli varoluşsal korkular yaşayarak, sessizce kim olduğunu sorgulayıp zaman zaman kendini tuhaf, acayip ve yalnız hissederek ama bunu da dışarı belli etmeyerek ergenlik dönemini atlatırlar. Yabancılaşma, ergenlerin büyük çoğunluğunun kısa ya da uzun, az veya çok, farkına vararak ya da varmadan yaşadığı, intiharlarda uç noktasını bulan sorgulama sürecinin ana temasıdır.

Ergenin sorgulama ve sınav süreci

Ergenin sorgulama süreci kendini, ana babasını, hayatın anlamını, kısacası o güne kadar sorgulamadan kabul ettiği tüm kavramları içerir. Ergen zihninde her şey yeni baştan bir sınıflamaya tabi tutulur. Anne-baba ergen zihninde o güne kadar oturdukları çok özel tahttan indirilirler.

Bazı ergenlerin ana babalarına karşı hissettiği yabancılaşma düzeyi o kadar ileri gidebilir ki zaman zaman “kendilerinin evlatlık alınmış olabileceği” kuşkusuna kapılırlar. Yabancılaşma durumu, alışılmış olana yabancı gözlerle yeniden bakmaktır. Kafka Tamura’nın öyküsünde olduğu gibi bazen duygusal kopuş uç noktalarda yaşanır. Romanda kahramanımızın babasını “Johnnie Walker” simgeler. Yani yalnızca popüler kültür simgelerinden birisine benzeyen bir gölgeden ibarettir. Roman kahramanımızın babayla bağlarının çocukluktan itibaren yetersiz olması bu kopuşun uç noktalara varmasına neden olmuştur. Gerçek yaşamda da ergenlerin ebeveynleriyle bağları çoğu zaman bir testten geçer. Ebeveynle çocuk arasındaki bağ ne kadar kırılırsa ergenliğin fırtınasında o kadar kolay kopar. Bazı ergenler yabancılaştırma efektini sözcüklerine taşırlar. Anne-baba birdenbire “peder bey”, “valide hanım” a dönüşür. Bunun anlamı “bu kişilerle mesafeli bir ilişkimiz var” demektir. Ergen artık ana baba kuzusu değildir, onlardan uzaklaşmıştır; kendini onların korumasına muhtaç olmadan ayakta kalmak zorunda hisseder. Anne-babanın normlarını sorgular, kendi doğrularını arar. Öte yandan ergen için yeni yeni kavramaya başladığı dünya o kadar korkutucu olabilir ki, artık kurt olmak gerektiğini düşünür. Yeryüzünün en güçlü genci olmak zorundadır. Peki güçlü olmak nedir? Karga adındaki çocuğun söylediği gibi her ergen bunu

kendisi bulmak zorundadır...

İlkel topluluklarda ergenler toplumun bir üyesi olarak kabul edilmeden önce, geçiş ritüelleri (rit de passage) olarak adlandırılan sınavlara tabi tutulurlar. Karanlık bir ormanda yalnız kalmak, hayvanlarla boğuşmak, bir kahramanlık göstermek gibi... Ergen ancak bu ritüeli başarıyla tamamlarsa toplumda saygın bir yer kazanacaktır. Modern toplumlar bu sınavları başka türlü yaparlar. Aradaki

fark günümüz sınavlarında yaşanan tehlikenin bedeni değil benlik saygısını tehdit etmesidir. Ergenlerde toplumda kendisine iyi bir yer bulamamak korkusu çok sık görülür. Bu yüzden de bazıları bu korku ile hareket eder ve toplum kendilerini reddetmeden önce toplumu reddederler. Bu durum ergenin kimlik arayışı sürecinde topluma yabancılaşması ve kendini var etmek için farklı kanallar araması ile sonuçlanabilir.

Yabancılaşmanın beş boyutu

Sosyal bilimciler tarafından tanımlanan biçimiyle yabancılaşmanın beş boyutu olduğu kabul edilmektedir. Bu boyutlar güçsüzlük, anlamsızlık, normsuzluk, sosyal izolasyon ve kendine yabancılaşma başlıkları altında ele alınır. Bu tanım ergenlikte yabancılaşmanın neden kolayca ortaya çıkabileceğini açıklamakta yararlıdır. Güçsüzlük duygusu kişinin kendi eylemlerinin yaşamında istediği değişiklikleri ortaya çıkarmada, hedeflerini gerçekleştirmede

yetersiz kalması algısından kaynaklanır. Ancak ergenler söz konusu olduğunda güçsüzlük iki yönlüdür, çünkü özellikle de ergenliğin erken ve orta döneminde dış dünyayı kontrol etmede yetersiz hissettikleri gibi kendi duygularını ve eylemlerini yönetmede de yetersizlik hissetmeleri, yetersiz kalmaları doğal bir durumdur. Bu durumun nedeni ergen beyninde duygulanımın şiddetinin artışına neden olan değişikliklerin daha erken, buna karşılık kendi davranışını düzenleme, plan yapma, duygularını kontrol etme becerilerinin daha geç ortaya çıkışıdır. Bu durumda ergenleri korkutan yalnızca dış dünya değildir, kendi dürtülerine karşı güçsüz kalmak da önemli bir korkudur. Ergenlik dönemi bir yandan sosyal açıdan ergenin konumunun değişimi, diğer yandan da beyinde ortaya çıkan değişimlerle sürer. Beyin gelişimi bilgi işleme süreçlerinin etkinliğini artırır. Ergenliğin sonuna doğru uzun dönemli planlar yapma, kendini değerlendirme, kendini düzenleme becerileri gelişir. Bilişsel süreçlerde değişiklik olur. Somut düşünce yerini soyut düşünceye bırakır. Soyut düşüncenin ortaya çıkması demek ergenin kavramlarla düşünme yetisine kavuşması, olasılıklar üzerinde düşünebilmesi, soyut kavramları sorgulayabilmesi demektir. Bilişsel gelişim, ergenin sorgulaması, varsayımlar oluşturması, bunları denemesi, değiştirmesi ile dünyaya ve kendine ilişkin teoriler oluşturmasına olanak sağlar. Ergenin kendine ilişkin teorilerini oluşturması kimlik oluşum sürecinde önemli rol oynar. Bu teoriler çerçevesinde kendi normları, değer yargıları, davranışlarını düzenleyici kalıplar oluşur. Kendilik teorisine paralel olarak geliştirdiği dünya görüşü yaşamını anlamlandırmasına yardımcı olur. "Ben

kimim; bu dünyada yerim ne; yaşamımın anlamı nedir?" gibi sorulara yanıt bulamamak ergenlerin kimlik teorilerini oluşturma sürecini sekteye uğratar, yabancılaşma süreci uzar.

Ergen zihninin dağınık kütüphanesi

Ergen zihninde yaşanan bu değişim bir kütüphane düzenleme sürecine benzetilebilir. Çocuklukta okunan bütün kitaplar önceleri isimlerinin baş harfine göre basitçe sıralanırken ergenlikte onları konularına, yazarlarına, alanlarına göre yeniden sınıflandırma becerisine kavuşulur, giderek konuyu, yazarı, tarihi bir arada içerebilen daha üst düzey sınıflama sistemleri kullanabilir hale gelir. Bu düzenlemeyi yaparken de ergen belki birkaç kez, önce bütün kitapları raflardan indirip yere yığar. Nasıl düzenleyeceğine karar verinceye kadar kütüphane bir kitap yığınından ibarettir. Düzenini ve anlamını yitirmiştir. Kitapların her birinin ergenin yaşamındaki ilişkileri, inanışları, yaşantıları, kendisine ilişkin beklentilerini, fikirlerini, anılarını temsil ettiğini ve zihinde hepsinin yeni bir düzenlemeye tabi tutulması gerektiğini düşünürsek ergenlik döneminde benliğin görevinin ne kadar zorlaştığını daha iyi anlayabiliriz. Birbiriyle uyuşmayan ya da olmaması

gerektiği düşünülen düşünceler, duygular, özellikler işi zorlaştırır. Özellikle de bu süreci yalnız yaşayan ergenlerde bazen yerdeki yığına ne yapacağını bilemeden boş boş bakma hali çok uzun sürebilir... Kafka Tamura'nın sözcükleriyle söylersek: "bütün bu karmaşık yığın beyninin içinde dönmüş durabilir". Kişinin kendi zihinsel kütüphanesini kurma sürecini zorlaştıran şeylerden birisi nasıl yapacağına dair bir fikri olmamasıdır. Ergen eğer çevresinde gördüğü düzenleme biçimlerini (normları) benimsemiyorsa kendi düzenini kurmak isteyebilir. Eğer yeterince yaratıcı ise bunu başarabilir de... Çoğu zaman ergenler bu konuda bir miktar yönlendirmeye gerek duyarlar. Bunun için de çevrelerinde onları yönlendirebilecek yakınları, arkadaşları, öğretmenleri olması gerekir. Aşırı yönlendirme (yani başkalarının, örneğin anne babanın, kütüphanesini düzenlediği durumlar) ise yabancılaşma duygusunu artırmaktan başka bir işe yaramaz. Kişinin kendi benliğinden uzaklaşması duygusu yaratır. İnsan yaşamını anlamlandırmanın en önemli etken ait olma duygusu, ilişkiler, bağlardır. İnsan hayatta kalma ve dünya ile mücadele etme gücünü bunlardan alır. Yalnızlık bu yüzden kopuşu kolaylaştırır, mücadele gücünü yok eder. Kafka Tamura'yı kendi DNA'sını yok etme, böylece de yazgısını yenerek bu savaşı bitirme noktasına getiren reddedilmişlik duygusudur. Kendisini, duygularını gizleme konusunda eğitmiş, kertenkele bakoşları edinmiş, çevresine bir duvar örmüştür ki kimse ona yaklaşmasın. Böylece kimse içindeki korkuyu ve nefreti göremesin... Bu yolla kendini güçlü göstermeye çalışır. Tıpkı pek çok ergenin yaptığı gibi... Aslında güçlü olmanın yolu ise "karga adındaki oğlanın" söylediği gibi "içindeki korku ve öfke ile baş etmektен, yaşamı olduğu gibi kabul etmektен ve kalbinin erimesine izin vermektен" geçmektedir. ●